

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtion rahoituksesta kansallisille taidelaitoksille ja Kansallisgalleriasta annetun lain 29 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtion rahoituksesta kansallisille taidelaitoksille ja Kansallisgalleriasta annetun lain 29 §:n muuttamisesta (HE 157/2022 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Joni Hiitola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- pääjohtaja Gita Kadambi, Suomen kansallisooppera ja -baletti
- talouspäälikkö Ulla Paavola, Suomen kansallisooppera ja -baletti
- pääjohtaja Mika Myllyaho, Suomen Kansallisteatteri
- pääjohtaja Kimmo Levä, Kansallisgalleria

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cupore
- Suomen museoliitto ry
- Suomen Taiteilijaseura

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki valtion rahoituksesta kansallisille taidelaitoksille ja muutettavaksi Kansallisgalleriasta annettua lakia.

Esityksen mukaan kolmen kansallisen taidelaitoksen, Kansallisgallerian, Suomen kansallisoopperan ja -baletin sekä Suomen Kansallisteatterin, toimintaa rahoitettaisiin harkinnanvaraisen valtionavustusrahoituksen sijasta lakisääteisellä valtion rahoituksella. Laissa määriteltäisiin kunkin laitoksen osalta erikseen rahoituksen perusteena olevat tehtävät. Tehtävien toteuttamista ohjattaisiin ja seurattaisiin tavoiteohjausmenettelyssä.

Valiokunnan mietintö SiVM 9/2022 vp

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntäisi rahoituksen vuosittain valtion talousarvion puitteissa. Tarkoituksena on, että määrärahan lähtötaso perustuisi voimaantuloa edeltävän vuoden valtionavustusmäärärahojen tasoon. Määrärahaa tarkistettaisiin vuosittain kustannustason muutoksen perusteella. Kansallisille taidelaitoksille, jotka eivät ole arvonlisäverovelvollisia, korvattaisiin niiden muuhun kuin liiketaloudelliseen toimintaan liittyviin hankintoihin ja toimitilavuokriin sisältyvä arvonlisäverojen osuus.

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Sivistysvaliokunta hallituksen esitykseen ja asiantuntijakuulemisessa saatuun selvitykseen yhtyen pitää erittäin kannatettavana ehdotusta siirtää valtion taidelaitosten — Kansallisgallerian, Suomen kansallisoopperan ja -baletin sekä Suomen Kansallisteatterin — toiminnan rahoitus harkinnanvaraisen valtionavustusrahoituksen piiristä lakisääteiseen valtion rahoitukseen. Ehdotettu uudistus vahvistaa suomalaisen kulttuurielämän merkittävimpien vakiintuneiden instituutioiden asemaa. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Uudistuksella parannetaan taidelaitosten rahoituksen ennakoitavuutta ja vakautta

Kansallisten taidelaitosten valtion rahoitus perustuu nykyisin opetus- ja kulttuuriministeriön valtion talousarvion rajoissa tehtyyn harkintaan. Siten rahoitukselta puuttuu säädosperustainen vakaus ja ennakoitavuus. Ongelmana myös on ollut se, että kansallisten taidelaitosten avustusmäärärahojen tasoon ei ole tehty indeksitarkistuksia, minkä vuoksi rahoitus on jäänyt jälkeen kustannustason kehityksestä.

Edellä mainitut tekijät ovat paitsi hankaloittaneet taidelaitosten toiminnan pitkäjänteistä ja suunnitelmallista toimintaa myös asettaneet kansalliset taidelaitokset heikompaan taloudelliseen asemaan kuin muut kulttuurilaitokset, jotka ovat lakisääteisen valtionosuusrahoituksen piirissä ja joiden rahoituksessa otetaan huomioon kustannustason nousu. Näiden ongelmien ratkaiseminen hallituksen esityksen mukaisesti siten, että kansallisten taidelaitosten valtionrahoitus siirretään lakisääteisen rahoituksen piiriin ja avustuksiin tehdään indeksitarkistukset kustannustason kehityksen mukaisesti, on erittäin tarpeellista. Valiokunta pitää rahoituksen indeksisidonnaisuutta perusteltuna myös siksi, että se osaltaan mahdollistaa toiminnan ylläpitämisen yleisestä hintatason noususta huolimatta ilman, että joudutaan säästämään tuotannon kuluista, tinkimään taiteen laadusta sekä korottamaan pääsylippujen hintoja.

Ehdotetun rahoitusuudistuksen etuna on myös se, että se vähentää menettelyyn liittyvää hallinnollista taakkaa, kun nykyinen rahoituksen haku- ja selvittämismenettely poistuu. Tähän käytetyt voimavarat voidaan suunnata esimerkiksi taidelaitosten toiminnan kehittämiseen.

Valiokunnan mietintö SiVM 9/2022 vp

Asiantuntijakuulemisessa on esitetty huolena, että ehdotetun indeksitarkistusmenettelyn myönteisiä vaikutuksia heikentää se, että indeksitarkistukset tehdään vasta vuodesta 2024 alkaen, vaikka tällä hetkellä vallitseva korkea inflaatiotaso tulee nostamaan toimintakuluja vuoden 2023 aikana. Valiokunta korostaa, että taidelaitosten riittävä rahoitus tulee turvata mahdollisuuksien mukaan, jotta ne pystyvät toteuttamaan lakisääteiset tehtävänsä parhaalla mahdollisella tavalla ja huolehtimaan siitä, että kansalaisilla on mahdollisuus päästä nauttimaan korkeatasoisesta taiteesta.

Taidelaitosten lakisääteiset tehtävät ja tavoiteohjaus

Valiokunta hallituksen esitykseen yhtyen pitää tärkeänä, että kansallisten taidelaitosten valtionrahoituksen perusteena olevista tehtävistä säädetään jatkossa laissa. Tehtävien lakisääteisyys selkeyttää kyseisten taidelaitosten asemaa myös niiden toiminnan osalta. Lakisääteiset tehtävät koskevat esimerkiksi toiminnan ylläpitämistä, harjoittamista ja kehittämistä.

Esityksen mukaan valtion rahoituksen perusteena olevien tehtävien toteuttamista ohjataan ja seurataan lakisääteisellä tavoiteohjausmenettelyllä, jolla kytketään yhteen toiminnan yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja kunkin laitoksen oman toiminnan tavoitteet. Taidelaitoksen kanssa sovitaan määrävuosiksi toiminnalle asetettavista taide- ja kulttuuripolitiikan kannalta keskeisistä määrällisistä ja laadullisista tavoitteista sekä niiden toteutumisen seurannasta ja arvioinnista. Rahoituksen määrä sidotaan tavoiteohjauksella määriteltäviin tavoitteisiin ja kustannuksiin. Tavoitteista ja rahoituksen tasosta sovitaan alustavasti neljäksi vuodeksi kerrallaan, vaikka varsinainen rahoitus päätös tehdään vuosittain eduskunnan hyväksyttyä valtion talousarvion.

Valiokunta pitää ehdotettua tavoiteohjausmenettelyä tarpeellisena ja korostaa, että menettely tulee toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön sekä taidelaitosten välisestä hyvästä vuorovaikutuksesta huolehtien ja taiteen vapautta kunnioittaen.

Muita huomioita

Saadussa asiantuntijalausunnossa on ehdotettu, että Kansallisgalleriasta annetun lain 29 §:n 2 momenttiin lisätään säännös, jonka nojalla valtion talousarvioon otetaan määräraha kokoelmateosten yleisölle välittämistä aiheutuvien tekijänoikeuskorvausten maksamiseen taiteilijoille. Ehdotus koskee taideteosten digitaalista käyttöä. Lausunnossa on tuotu esille, että Suomen Museoliiton ja Kuvasto ry:n välisen Taidekokoelmat verkossa -sopimuksen mukainen rahoitus perustuu tällä hetkellä valtaosin opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoitukseen, joka on nykyisellään riittämätön. Kyseinen rahoitus päättyy vuoden 2023 lopussa.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että Kansallisgallerian omaan kokoelmaan kuuluvien tekijänoikeudenalaisten teosten näyttämisestä verkossa on sovittu opetus- ja kulttuuriministeriön, Kuvasto ry:n ja Kopiosto ry:n sekä Kansallisgallerian välisellä sopimuksella vuonna 2013. Käyttöoikeuksien hankinta on rahoitettu ministeriön myöntämällä erillisellä kertakorvauksella.

Asiantuntijalausunnossa todetulla Taidekokoelmat verkossa -sopimuksella puolestaan tarkoitetaan Kuvasto ry:n ja Suomen Museoliiton vuonna 2017 tekemää sopimusta, jolla mahdollistetaan

Valiokunnan mietintö SiVM 9/2022 vp

museoiden taidekokoelmissa olevien suomalaisten taiteilijoiden teosten saattaminen avoimeen tietoverkkoon. Tähän sopimukseen ovat liittyneet keskeiset suomalaiset taidemuseot ja Valtion taideteostoimikunta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut edellä mainittua sopimusjärjestelyä sen kehittämisvaiheen aikana, mutta järjestelylle ei ole löydetty pysyvää rahoitusmallia. Valiokunta korostaa, että museoiden kokoelmien digitaalisen saatavuuden turvaamiseksi on tarpeellista löytää kestävä ja pitkäjänteinen ratkaisu. Sen valmistelua tulee jatkaa sopimusosapuolten ja museoiden yhteistyönä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 157/2022 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen.

Helsingissä 6.10.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sofia Vikman kok
varajäsen Ritva Elomaa ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen